

Inhoud

I	Griekenland en Sicilië:	5
	1. Noodlottige Apollo	5
	2. De laatste Olympische	7
	3. Aan iemand die me vroeg of het Griekse denken voor ons nog waarde heeft	10
	4. Karagheuz en het schimmentheater in Griekenland	13
	5. Griekse dorpen	17
	6. Brieven van Gobineau aan twee Atheense meisjes	19
	7. Griekse mythologie en mythologie van Griekenland	22
	8. Marionetten van Sicilië	29
II	Improvisatie op Innsbruck	35
III	Krachten van het verleden en krachten van de toekomst	47
IV	Aan een Argentijnse vriend die me naar mijn mening vroeg over het werk van Enrique Larreta	53
V	Een Poussin-tentoonstelling in New York	57
VI	Prentenreeks voor Kou-Kou-Haï, gevolgd door een noot ter gelegenheid van een heruitgave	65
VII	Mozart in Salzburg	73
VIII	Ravenna of de doodzonde	79
IX	Een sprankelende en verlegen vrouw	85
X	Wilde in de Rue des Beaux-Arts	95
XI	Faust 1936	109

XII	<i>Het Dodeneiland</i> van Böcklin	117
XIII	Het register van de afgoden	127
XIV	Notitieboekje 1942-1948	131
XV	De man die van stenen hield	141
XVI	De charmes van de onschuld. Henry James herlezen	167
XVII	Een ruisende beek als handtekening	177
XVIII	<i>Twee negers</i> van Rembrandt	181
XIX	Borges of de ziener	187
	Titelbeschrijving	215

zullen duister blijven; Apollo heeft haar niet vergund dat haar orakels worden begrepen. Alles geschiedt alsof men haar niet hoorde roepen. De rampen zijn over haar volk blijven komen, ondanks deze zottin die in het duister profeteert.

Slavin, bannelinge, in rouw gehulde wees, klaagt Cassandra noch de koning aan die haar meesleept in de dood, noch de beledigde echtgenote die haar bijl al heft, noch de noodlottige schoonheid van Helena, die toch de bron is van al haar ellende. Zij klaagt God aan. Zij keert terug naar de zon als de oorzaak van alles. Zij weet dat Apollo de wraak voor zich opeist: Aegisthus en Clytaemnestra zullen hoogstens dienst doen als heft en lemmer van het hemelse mes. Apollo, god van de wegen, heerser van de banen waarlangs de paarden van de morgenstond galopperen, heeft de vreemdelinge naar dit slechte onderkomen gebracht.

Een afschuwelijk gebrul weerklinkt; in de badkamer reutelt Agamemnon in de rode damp. Op de luide hulpkreten van de koningin smelt Cassandra, wetend waarheen te gaan, naar deze stervende wiens bed zij eens deelde, valt midden in de hof, getroffen door een dodelijke steek van de zon. Op de noodlotshelling is niemand meer. De bewaker van de ruïnes slaapt in de portiersloge van het paleis dat nu van Aegisthus is. Beneden aan de helling sluit de eigenaar van *Hotel De Schone Helena* de luiken om aan de felle zon te ontsnappen. Apollo, de afgunstige god, heerst als enige over de heuvel van Mycenae, schitterende dolk in een gouden borst.

1934 (1970)

De laatste Olympische

Er zijn overwinningen, en in één omwenteling van het rad veranderen ze in nederlagen; er zijn nederlagen, en de goddelijke gerechtigheid geeft ze op de lange duur hun aanzien van overwinningen terug: Olympia, de stad waar jammerd is om niet behaalde kransen, waar gejuicht is van vreugde om kransen die bemachtigd zijn, en waar nu alleen nog de stomme goedkeuring van de stilte verkregen kan worden en de twijg die naar willekeur wordt uitgedeeld door de onpartijdige wind.

Een glooiende vallei als een handpalm, doorsneden door een beek (de hartlijn), door een rivier (de levenslijn), en waar in het oosten de Jupiter-berg welft, waarboven de ochtendzon haar boog beschrijft als een door een atleet geworpen discus. Vroeger, in de tijd dat Griekenland een dichtbegroeid India was, maar niet overstroomd door goden, hield een groep priesters zich bezig met het oliën van het enorme standbeeld van Zeus die Victoria in de hand houdt. Wij kunnen nu nog slechts op goed vertrouwen deze god van ivoor en goud bewonderen, wiens naam alleen al ons eraan herinnert dat Olympia een plaats was waar men evenzeer kwam om te bidden als om er lauwerkransen in ontvangst te nemen. Maar voordat de Zeuscultus in zwang kwam, troonden hier andere beelden, vrouwenbeelden: Hera met de koeieogen, eeuwig als het gewas, vredig als de weidedieren. De latere Zeus is slechts een bebaarde dubbelvorm van dit grote vrouwelijke godenbeeld. Zoals in *La Géante*, een van de gedichten waarin Baudelaire in het Griekenland van de mythen belandt—want hij heeft het niet gezocht—, zitten wij hier op schoot bij een goddelijke vrouw. De schaduwrijke dennen zijn haar haren, waar olijfbomen grijze draden doorheen mengen, de waterstromen zijn haar aderen; de werveling van de overwinningen is slechts een vlucht duiven waarvan de eeuwen het witte dons verstrooien. De robuuste atleten waren wellicht jonge bomen; de smekelingen: stam-

men die hun twee armen ten hemel hieven. Alles verkondigt hier niet zozeer de metamorfose als wel de diepe gelijkheid. Een paar nog in deze grond gewortelde zuilen schijnen zich te verbazen dat ze geen takken krijgen of bloemen dragen, zoals de nimfen die heesters werden, zoals de jonge mannen die narcissen of hyacinten werden.

De schoot van de Aarde is zacht voor gevallen vruchten en harten. Hier moet men komen om nederlaag en overwinning te zien versmelten in een geheel dat aan ons voorbijgaat, maar dat zonder ons onvolledig zou zijn. Tussen het leven en de dood, tussen de vreugde en haar tegendeel, zijn er strijd, wapenstilstand en ten slotte overeenstemming. Overeenstemming: de fluit van een langskomende herdersjongen toonzet dit woord in de taal van de palmtak, de taal van het riet. De nauwelijks waarneembare klank dringt binnen in de stilte in plaats van haar te breken. Het diepste geheim van Olympia schuilt in deze enkele zuivere toon: strijden is een spel, leven is een spel, sterven is een spel; winst en verlies zijn slechts voorbijgaande verschillen, maar het spel eist al onze krachten, en het lot aanvaardt als inzet slechts ons hart. De Griekse helden, stralende kinderen, speelden met de dood zoals men probeert op zijn schaduw te trappen, met de Overwinning als met een woudduif, afgericht om op hun hand neer te strijken. Wij zijn hier op een van de zeldzame raakpunten tussen Griekenland en Galilea, waar een jonge god zijn vergelijkingen ontleent aan de vogels en de bloemen des velds: 'Als gij niet wordt als kinderen...' De Aarde baart, voedt en wiegt haar zoon Achilles, wiens lichte voeten de bikkels van het Lot waren, haar zoon Pelops en haar zoon Alexander die van de wereld een olympische renbaan maakte. Het gejuich van de mensenmassa's is niet ijdelers dan het geluid van de bladeren, een lichaam dat ineenzijgt niet tragischer dan een vallende boom. De dood is hoogstens een onschuldige worm in de fraaie vrucht, en de boom, de mens en de worm keren terug naar de Natuur, die zelf het lichaam van de goden is.

De avond valt, even stralend als de ochtend en het middaguur waren. De bergtoppen komen tot inkeer, aanvaarden de nacht met dezelfde gratie als waarmee ze de dageraad ontvingen. Een beetje licht blijft achter in de diepte van het dal, zoals een beetje water in de palm van een koele hand. De nacht golft, van goud gesponnen als een goddelijke stof. De duisternis is hier meer een moeder, meer een broer dan een geliefde: de Grote Moeder verandert in Goede Maagd: Demeter wordt weer Persephone; Latona wordt weer Artemis. Langzaam wordt de aardse schoot weer toegedekt met een fluwelen sterrenkleed. Hera's melk, een straal uit een beet in de blauwe borst, stroomt de Melkweg binnen. In de duisternis waar alles Duisternis wordt, onderscheidt men in het worstelpark ternauwernood de slankste zuil, nu een eenzame schacht, die de jonge strijders vroeger dikwijls moeten hebben omarmd als was het een lichaam, en die men niet kan zien zonder aan Hippolytus te denken. Het leven, vurige, afgewezen schoonmoeder in de gedaante van Phaedra, zette een monster tegen hem op dat Hercules moeiteloos zou hebben verdelgd, maar waarvan de adem voldoende was om deze maagdelijke jonge man, in de kracht van zijn leven, te vernietigen. Toen kwam onafwendbaar, geruststellend, als afkomstig van de maan, de Dood over hem in de gestalte van Artemis. Hij vermoedde haar zonder haar te zien, want de stervenden kunnen de aanwezigheid van de goden slechts gissen. En wij, die ons leven lang sterven, ook wij hebben geen glimp van Artemis opgevangen. Maar wij ademen hier haar geur van gewas en gesternte in, en liggend onder die hemel, onder die maan en sterren, houden wij de nacht vast als een slip van haar mantel.